

BULVIŲ KAINŲ POKYČIAI 2010 METAIS CHANGES OF POTATOES PRICES IN 2010

Ingrida LUKOŠIUTĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja, ingrida@laei.lt

Straipsnyje nagrinėjamos bulvių kainos Lietuvoje 2010 metais ir jų kitimui įtaką darę veiksniai: derlius Lietuvoje ir kitose ES šalyse, užsienio prekyba, kainos kaimyninėse rinkose. Analizuojamas gaminių iš bulvių gamybos ir pardavimo apimčių kitimas Lietuvoje.

2009-ųjų pabaigoje labai atpigusios bulvės, 2010 metų pradžioje brango, tačiau buvo mažiausios per pastaruosius ketverius metus. 2010 metų derliaus bulvės buvo brangesnės nei prieš metus, ir supirkimo kaina didėjo sparčiau nei mažmeninė, buvo didesnė nei 2007-aisiais. Turguose bulvių kainos nepasiekė 2007-ųjų lygio, kai jos buvo rekordiškai aukštos, o parduotuvėse neviršijo 2008-ųjų lygio. 2011 metų pradžioje bulvės jau buvo brangiausios per pastaruosius penkerius metus.

Raktažodžiai: bulvės, derlius, supirkimas, kainos, užsienio prekyba, bulvių gaminiai.

IVADAS

Lietuvoje bulves augina daugiau kaip 80 proc. ūkių [9]. Nors bulvių vartojimas Lietuvoje sumažėjęs, tačiau tradiciškai jų suvartojama gana daug – 2009 metais vidutiniškai vienam gyventojui teko apie 96 kg bulvių [5]. Bulvių rinkos tendencijos ir jas lemiantys veiksniai svarbūs ne tik žemdirbiams, bet ir vartotojams. Todėl, kintant bulvių kainoms, prekybos srautams, vartojimui, svarbu analizuoti jų tendencijas, ypač pastaraisiais metais, kai bulvių rinkoje vyksta reikšmingi pokyčiai. Kasmet mažėja bulvių pasėlių plotai – per penkerius metus sumažėjo per pusę, nes bulvių augintojai pradėjo auginti mažiau sąnaudų reikalaujančius, labiau subsidijuojamus augalus. Pastaraisiais metais bulvių supirkimo kainos mažėjo, o 2010-aisiais vėl išaugo. Mažesnis derlius 2010-aisiais, nemažėjanti bulvių paklausa vidaus rinkoje, padidėjusi paklausa užsienio rinkose ir dėl to išaugusios bulvių kainos apibūdina dabartinę situaciją Lietuvos bulvių rinkoje.

Daugelio Europos šalių rinkose 2010 metų I pusmetį vidutinės kokybės bulvių dar pakako, o kainos buvo mažesnės nei prieš metus, tačiau II pusmetį dėl sumažėjusio derliaus ES šalyse jau buvo juntamas išaugęs bulvių poreikis.

Lietuvoje bulvių kainų didėjimą visų pirma lėmė 28 proc. mažesnis derlius ir bulvių trūkumas užsienio rinkose. Bulvių supirkimo kainos išaugo labiau nei mažmeninės. Labiausiai bulvės pabrango IV ketvirtį: supirktos – 74 proc., turguose parduotos – 31 proc., o parduotuvėse – 37 proc. brangiau nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu.

Tyrimo objektas – bulvių rinka Lietuvoje 2010 metais.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti bulvių kainų tendencijas ir jų kitimo priežastis Lietuvoje 2010 metais.

Kainų tendencijų analizė atlikta, remiantis Lietuvos ir kitų šalių statistikos departamentų, Žemės ūkio ministerijos, Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos, Žemės ūkio rūmų duomenimis, naudoti statistinių duomenų sisteminimo, palyginamosios analizės ir grafinio vaizdavimo metodai.

TYRIMO REZULTATAI

Pastaraisiais metais dėl didelių lėšų ir darbo sąnaudų poreikio Lietuvoje bulvių pasėlių plotai sumažėjo: 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, – 22 proc., palyginti su 2005-aisiais – net per pusę. Bulvių augintojai ėmė daugiau auginti mažiau sąnaudų reikalaujančių, labiau subsidijuojamų augalų. Pasėlių mažinimui įtakos turėjo ir pastaraisiais metais nukritusios bulvių supirkimo kainos. 2010 metais Lietuvoje bulvių prikasta 474,7 tūkst. t – 28 proc. mažiau nei prieš metus.

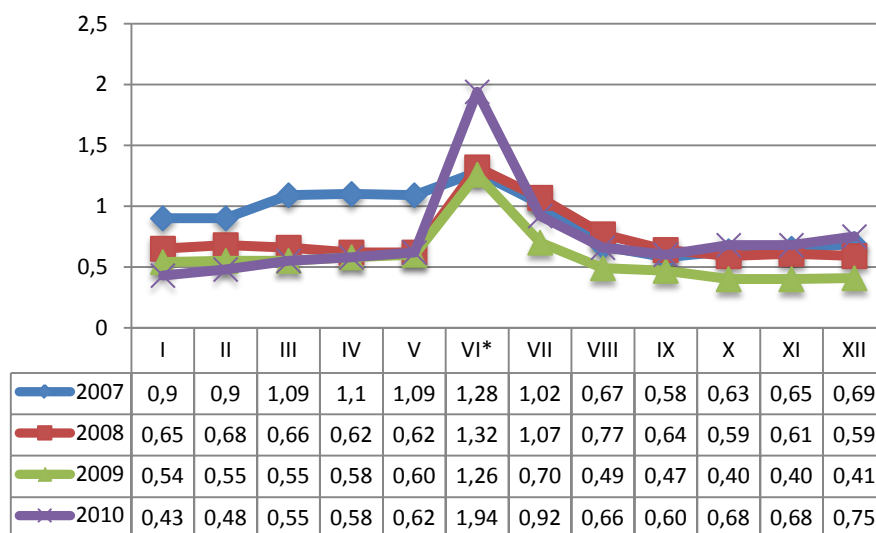
1 lentelė / Table 1

Bulvių pasėlių plotas, derlius ir supirkimas Lietuvoje 2005–2010 metais [6]
Crop area, harvest and purchase of potatoes in Lithuania in 2005–2010

Rodikliai / Indicators	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. ha	74,0	57,8	52,8	48,4	46,6	36,5
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	894,7	457,1	576,1	716,4	662,5	474,7
Supirkimas, tūkst. t / Purchase, thou. t	12,8	14,1	17,2	48,7	50,2	54,7

Lietuvoje bulvių šviežiam vartojimui supirkimo ir mažmeninės kainos, nukritusios 2009-ųjų pabaigoje, 2010 metų I pusmetį kilo, bet iki birželio buvo mažiausios per pastaruosius ketverius metus (1; 3; 4 pav.). Žemas kainas 2010 metų pradžioje lėmė pakankamos pernykščio derliaus atsargos.

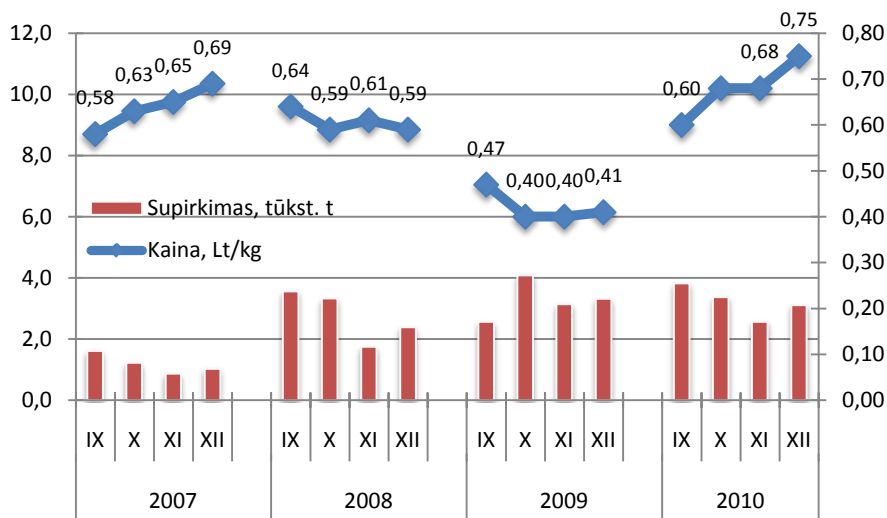
Derliui sumažėjus beveik trečdaliu, naujojo derliaus bulvės buvo brangesnės nei prieš metus: liepą–rugsėį jos supirktos apie 31 proc., o spalį–gruodį – 74 proc. brangiau nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu.

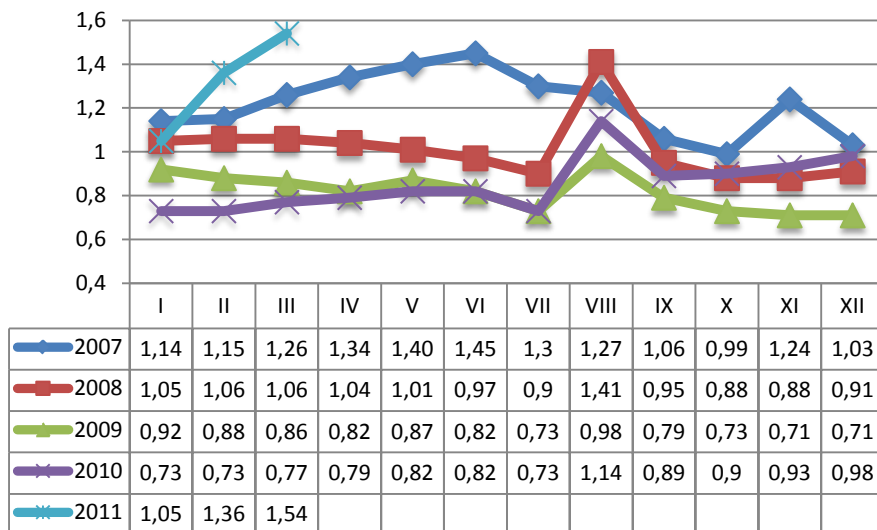
* Naujojo derliaus bulvės / New harvest.

1 pav. Bulvių supirkimo kainos 2007–2010 metais, Lt/kg [8]
Figure 1. Average purchase prices of potatoes in 2007–2010, Lt/kg

Nors bulvių supirkimas didėjo, 2010 metais perdirbimo, prekybos ir eksporto įmonės supirko tik 9 proc. derliaus (54,7 tūkst. t) – 9 proc. daugiau nei prieš metus (1 lentelė), 69 proc. jų – šviežiam vartojimui. Bulvių paklausai nesumažėjus, 2010 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais šviežiam vartojimui supirkta beveik tiek pat, kiek prieš metus, nors kainos buvo vidutiniškai 61 proc. didesnės – didžiausios per pastaruosius ketverius metus (2 pav.).

2 pav. Bulvių supirkimas ir kainos 2007–2010 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais [8]
Figure 2. Quantity and prices of potatoes purchased in September–December 2007–2010

3 pav. Bulvių kainos turguose 2007–2011 metais, Lt/kg [7]
Figure 3. Average prices of potatoes in local markets, in 2007–2011, Lt/kg

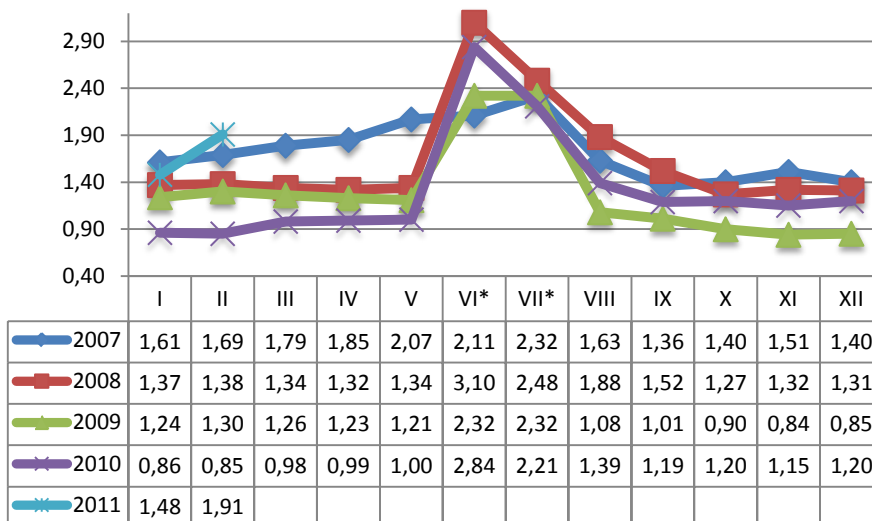
2009 metais nuėmus pakankamą vidaus rinkai derlių ir jo atsargoms 2010 metų I pusmetį vis dar esant didelėms, bulvių kainos Lietuvos turguose buvo mažiausios per pastaruosius ketverius metus. Tačiau II pusmetį kainos jau buvo didesnės nei prieš metus. Labiausiai jos išaugo 2010 metų IV ketvirtį – buvo 31 proc. didesnės nei 2009-ųjų, tačiau 14 proc. mažesnės nei 2007-ųjų tuo pačiu laikotarpiu (3 pav.). 2010 metais gautas 188 tūkst. t mažesnis nei prieš metus bulvių derlius Lietuvoje lėmė sparčiai augančias kainas – turguose 2011 metų pradžioje kaina kas mėnesį didėjo ir buvo didžiausia per pastaruosius penkerius metus.

2010 metais supirkėjai ūkininkams mokėjo apie 31 proc. mažesnę kainą, nei ūkininkai gavo už savo išaugintą produkciją turguje. Vartotojai 2010 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais bulves turguose pirko apie 18–25 proc. mažesnėmis kainomis nei parduotuvėse (2 lentelė). Mažmeninės prekybos centruose 2010 metų derliaus bulvės pabrango labiau nei turguose – parduotuvėse buvo apie 32 proc., o turguose – 26 proc. brangesnės nei prieš metus.

2 lentelė / Table 2

Bulvių kainos turguose ir parduotuvėse 2010 metais [4; 7]
Average prices of potatoes in local markets in comparison with prices in supermarkets in 2010

Mėnuo / Month	Turguose In local markets, Lt/kg	Parduotuvėse In supermarkets, Lt/kg	Turguose, palyginti su kaina parduotuvėse In local markets compared to price in supermarkets, %
Rugsėjis / September	0,89	1,19	-25
Spalis / October	0,90	1,20	-25
Lapkritis / November	0,93	1,15	-19
Gruodis / December	0,98	1,20	-18

* Naujojo derliaus bulvės / New harvest.

4 pav. Bulvių kainos parduotuvėse 2007–2011 metais, Lt/t [4]
Figure 4. Average prices of potatoes sold in supermarkets in 2007–2011, Lt/t

Bulvių kainos parduotuvėse 2010 metų I pusmetį didėjo mažiau nei supirkimo ir iki naujojo derliaus bulvių realizacijos pradžios (birželio) buvo mažiausios per pastarųjų ketverių metų tą patį laikotarpį. Naujojo derliaus bulvės nuo rugpjūčio buvo brangesnės nei 2009-aisiais, tačiau, priešingai supirkimo kainų tendencijai, IV ketvirtį buvo pigesnės nei 2007 ir 2008 metų tuo pačiu laikotarpiu (4 pav.). Rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais bulvės parduotos 23 proc., spalį–gruodį – jau 37 proc. brangiau nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu.

2011 metų pradžioje, kaip įprasta, bulvės dar brango, ir sausio mėnesį jos buvo supirktos 2,4 karto, o vasarį parduotos parduotuvėse 2,2 karto brangiau nei 2010 metų tuo pačiu laikotarpiu – brangiausiai per pastaruosius penkerius metus.

Bulvių kainos išaugo ne tik Lietuvoje, bet ir aplinkinėse rinkose, todėl nebuvo didelio pigesnių bulvių srauto iš kitų šalių. 2010 metų gruodžio mėnesį bulvės daugelyje Europos šalių buvo apie 2 kartus brangesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu (3 lentelė). Tik Latvijoje bulvės pabrango mažiau – 40 proc., tačiau buvo 17 proc. brangesnės nei lietuviškos. Lietuviškos ir vokiškos bulvės pigiausios, palyginti su kaimyninių šalių kainomis. Todėl nebuvo įprastos lenkiškų bulvių konkurencijos (importas iš Lenkijos tesudarė 6 proc.; bulvių įsivežta tik iki liepos).

3 lentelė / Table 3

Vidutinės bulvių pardavimo kainos Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių ūkiuose
2009 ir 2010 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg [1]
*Average farm prices of potatoes in Lithuania and selected foreign countries
in December 2009 and 2010, Lt/kg*

Šalis / Country	2009	2010	Pokytis, kartai Change, times
Lietuva / Lithuania	0,38	0,72	1,9
Vokietija / Germany	0,36	0,72	2,0
Estija / Estonia	0,37	0,73	2,0
Lenkija / Poland	0,40	0,77	1,9
Latvija / Latvia	0,62	0,84	1,4
Slovakija / Slovakia	0,43	0,94	2,2
Čekija / Czech Republic	0,41	0,97	2,4
Rusija / Russia	0,85	1,60	1,9

Didesnes bulvių kainas lėmė mažesnis derlius. Daugelyje ES šalių 2010 metais jis buvo mažesnis nei prieš metus (4 lentelė), labiausiai sumažėjo Latvijoje – 44 proc. Mažesnę derlių gavo ir daugiausia bulvių užauginančios Vokietija ir Prancūzija, atitinkamai 13 ir 12 proc.

Brangiausios bulvės buvo Rusijoje – net 2,2 karto brangesnės nei Lietuvoje. Tokie kainų skirtumai ir bulvių trūkumas kaimyninėse rinkose lėmė didėjantį lietuviškų bulvių eksportą – 92 proc. išvežta į Rusiją, kurioje derlius 2010-aisiais buvo 32 proc. mažesnis nei prieš metus [11]. 2010 metais eksportas viršijo importą daugiau kaip 30 proc. 2010-aisiais eksportuota 7,8 karto daugiau bulvių nei 2009-aisiais. Jų eksportas ypač suaktyvėjo rugsėjį–gruodį (5 lentelė).

Bulvių daugiausia įsivežama gegužė–liepą, kai baigiasi pernykščio derliaus bulvės, o naujojo dar nėra. 2010 metais vidaus suvartojimui gegužė–liepą įsivežta 5,8 tūkst. t – 82 proc. vidaus vartojimui per metus įvežtų bulvių. Nuo rugpjūčio bulvių vidaus vartojimui neįsivežta, visas importuotas kiekis skirtas reeksportui. Be to, esant dideliems kainų skirtumams, kas mėnesį didėjo ir lietuviškų bulvių eksportas į Rusiją – rugsėjį–gruodį išvežta 5 tūkst. t bulvių.

4 lentelė / Table 4

Bulvių derlius kai kuriose ES šalyse 2007–2010 metais, tūkst. t [2]
Harvest of potatoes in selected EU countries in 2007–2010, thou. t

Šalis / Country	2007	2008	2009	2010	Pokytis (2010, palyginti su 2007) Change (2010 compared to 2007) %
Čekija / Czech Republic	820,5	769,6	752,5	666,0	-19
Vokietija / Germany	11643,8	11369,0	11683,1	10201,9	-12
Estija / Estonia	191,8	125,2	139,1	125,0	-35
Prancūzija / France	7205,8	6808,2	7164,2	6322,7	-12
Latvija / Latvia	630,0	673,4	525,4	293,3	-53
Olandija / Netherlands	6870,4	6992,7	7181,0	6600,0	-4
Lenkija / Poland	11791,1	10462,1	9380,3	...	-20*

* 2009 m., palyginti su 2007 m. / 2009 compared to 2007.

5 lentelė / Table 5

Bulvių eksportas 2009 ir 2010 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais, tūkst. t [10]
Exports of potatoes in September–December 2009 and 2010, thou t

Mėnuo / Month	2009			2010		
	lietuviškos Lithuanian	nelietuviškos Foreign countries	iš viso Total	lietuviškos Lithuanian	nelietuviškos Foreign countries	iš viso Total
Rugsėjis / September	24	195	219	729	802	1531
Spalis / October	83	240	323	1822	689	2511
Lapkritis / November	117	194	311	2416	851	3267
Gruodis / December	413	190	603	4702	1137	5839

2010 metais gaminių iš bulvių gamyba ir pardavimas sumažėjo: gamyba – 18 proc., o pardavimas užsienio rinkose buvo 31 proc. mažesnis nei 2009 metų tuo pačiu laikotarpiu (6 lentelė), tačiau per metus pardavimas vidaus rinkoje padidėjo 11 proc.

Per pastaruosius trejus metus bulvių miltų gamyba sumažėjo nuo 145 t iki 13 t. Lietuvoje pagaminti bulvių miltai realizuoti tik vietinėje rinkoje. Vidaus rinkoje bulvių miltų, rupinių ir dribsnių per 2010 metus suvartota 345,2 t. Beveik visą bulvių miltų, rupinių ir dribsnių rinkos dalį Lietuvoje užima importuota produkcija. Tačiau mažėjant šių gaminių vartojimui, sumažėjo ne tik gamyba, bet ir importuotos produkcijos paklausa (24 proc.) – vidaus vartojimui įsivežta 104,4 t mažiau nei prieš metus.

Paruoštų ar konservuotų bulvių (įskaitant traškučius) produktų grupei priskiriamų gaminių, kurie sudarė 89 proc. pagamintų produktų iš bulvių, gamyba ir pardavimas taip pat mažėjo: 2007–2010 metais gamyba sumažėjo 40 proc., o pardavimams vidaus rinkoje sumažėjus 2 proc., užsienio rinkose parduota 53 proc. mažiau.

Nepaisant kitų produktų iš bulvių gamybos mažėjimo, bulvių kasmet sušaldoma ir parduodama vis daugiau. 2007–2010 metais gamyba išaugo nuo 8,2 t iki 669,3 t. Gamyba ir pardavimas orientuoti tik į vidaus rinką.

Gaminių iš bulvių gamyba ir pardavimas* 2007–2010 metais, t [3]
Production and sales of potato products in 2007–2010, t*

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2007, %
Pagaminta / Production	9311,8	10165,5	7643,1	6274,3	-33
Parduota / Sales	9070,9	9755,0	7432,2	6502,0	-28
iš jų vidaus rinkoje of which in domestic market	3043,5	4198,0	3275,6	3651,0	20

* Be PVM / VAT excluded.

Nors 2010 metais žaliava brango, bulvių miltai, rupiniai ir dribsniai buvo 13 proc., paruoštos ir konservuotos bulvės (įskaitant traškučius) – 33 proc. pigesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu, tik užšaldytų bulvių kaina išliko nepasikeitė.

IŠVADOS

2010 metų derliaus bulvės buvo brangesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu. Kainos išaugo ne tik Lietuvoje, bet ir kaimyninėse šalyse, todėl pigi lenkiška produkcija nedarė jokios įtakos, be to, padidėjo bulvių paklausa Rusijoje.

Bulvių supirkimo kainos išaugo labiau nei mažmeninės. Labiausiai bulvės pabrango IV ketvirtį: supirktos – 74 proc., turguose parduotos – 31 proc., o parduotuvėse – 37 proc. brangiau nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu. Nors supirkimo kaina buvo didesnė, kaina turguose ir parduotuvėse nepasiekė 2007-ųjų lygio.

2010 metų gruodžio mėnesį bulvės daugelyje Europos šalių buvo apie 2 kartus brangesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu. Lietuviškos ir vokiškos bulvės pigiausios, palyginti su kaimyninėmis šalimis.

2011 metų pradžioje bulvės sparčiai brango ir buvo supirktos bei parduotos mažmeninės prekybos centruose daugiau kaip 2 kartus brangiau nei 2010-aisiais ir buvo brangiausias per pastaruosius penkerius metus.

LITERATŪRA

1. *Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema* [interaktyvus]. Vilnius: VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris>>.
2. *Crops products: area and production* [interaktyvus]. European Commission. Eurostat. Statistics [žiūrėta 2011 m. kovo 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/data/database>>.
3. *Gaminių gamyba*. Statistikos departamento išankstiniai duomenys.
4. *Pagrindinių maisto produktų ir degalų mažmeninės kainos* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

5. *Pagrindinių maisto produktų suvartojimas* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1241>>.
6. *Žemės ūkio augalų derlius* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1234>>.
7. *Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita*. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zur.lt/index.php?2024132273>>.
8. *Žemės ūkio produkcijos supirkimas*. Statistikos departamento duomenys.
9. *Žemės ūkis. Rodiklių duomenų bazė* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
10. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė*.
11. *Центральная База Статистических Данных. Федеральная служба государственной статистики* [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.gks.ru/dbscripts/Cbsd/DBInet.cgi>>.

SUMMARY

The article presents the tendencies of potato prices in Lithuania in 2010 and the factors influenced these changes, such as harvest in Lithuania and other EU countries, foreign trade, prices in neighbour countries. The changes in the amounts of production and sales of potato products in Lithuania were analysed.

After a drop in potato prices at the end of 2009, prices increased at the beginning of 2010, but remained the lowest in the last four years. The prices of the 2010 harvest of potatoes were higher than a year ago. Purchase price had been rising faster than retail price and was higher than in 2007. Prices on the marketplaces didn't reach the level of 2007, when they were particularly high, while the prices in the supermarkets didn't exceed even the level of 2008. However, in early 2011, potatoes were the most expensive for the last five years.

Keywords: *potatoes, harvest, purchase, prices, foreign trade, potato products.*